

Stora Dalby 1:10

Antikvarisk medverkan vid renovering av kvarn
Stora Dalby 1:10, Kastlösa socken, Mörbylånga kommun,
Kalmar län, Öland

Ulrika Haraldsson

KALMAR LÄNS MUSEUM
Byggnadsantikvarisk rapport 2015

Kalmar läns museums bebyggelseenhet

Kalmar läns museums bebyggelseenhet utför antikvarisk medverkan vid förändringar och renoveringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse/bebyggelsemiljöer. Flera medarbetare är också certifierade som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt Plan- och bygglagen.

Kalmar läns museum kan även erbjuda expertis inom exempelvis land- och marinarkeologi, konservering och kulturmiljöpedagogik.

www.kalmarlansmuseum.se

Antikvarisk medverkan – vad är det?

Alla kyrkor och kyrkogårdar tillhörande svenska kyrkan byggda före 1940 är skyddade enligt Kulturmiljölagen. Denna lag används också för att skydda vissa andra byggnader, så kallade byggnadsminnen. I Kalmar län handlar det om ca 135 byggnader, bebyggelsemiljöer, parker etc. När en sådan skyddad miljö ska förändras krävs ett särskilt tillståndsbeslut från länsstyrelsen, som får ställa villkor om hur åtgärderna ska utföras. Samma sak gäller när länsstyrelsen fattar beslut om så kallade byggnadsvårdsbidrag till olika kulturhistoriskt värdefulla miljöer eller byggnader runt om i länet.

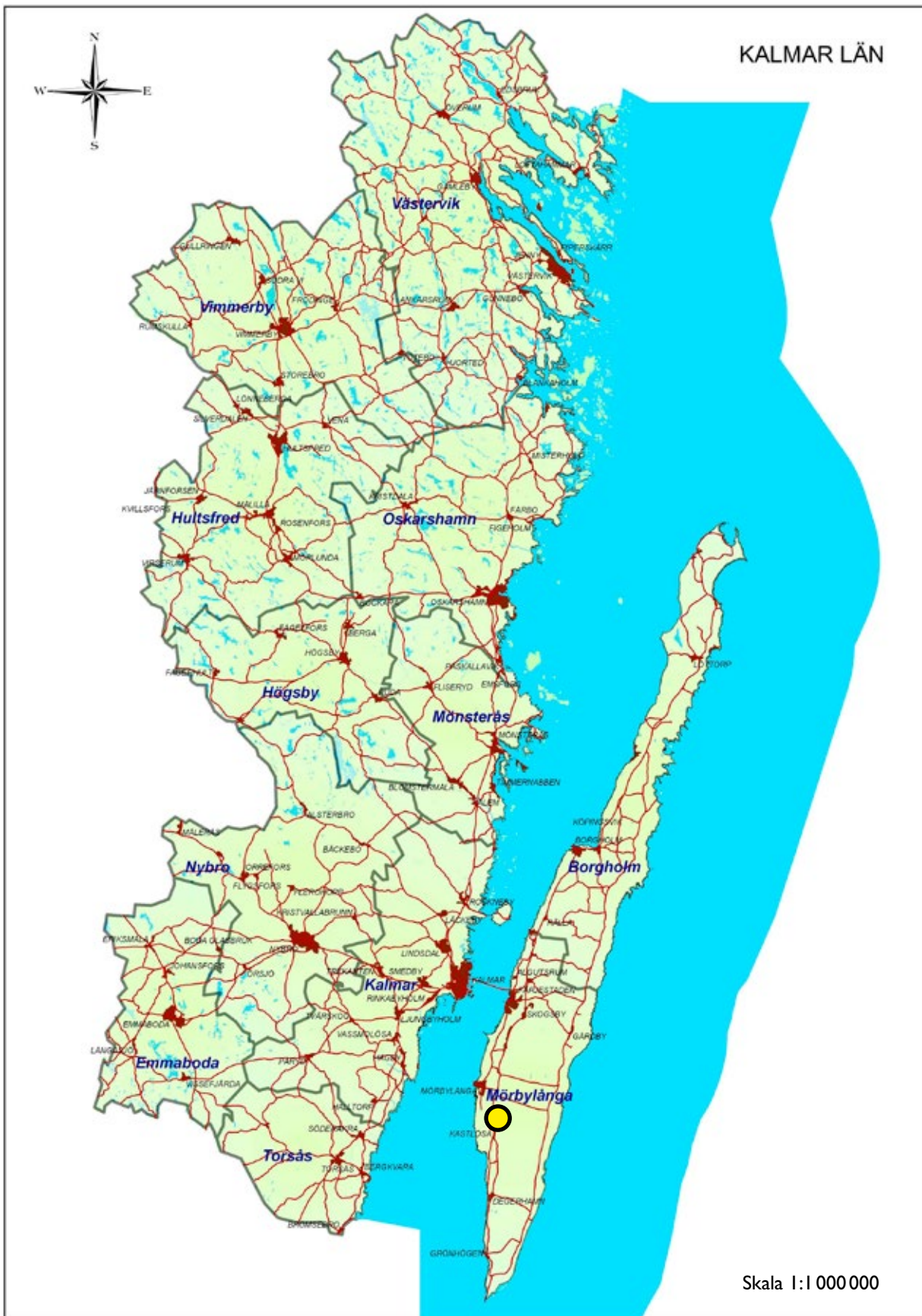
För att åtgärderna ska genomföras enligt länsstyrelsens beslut, med antikvariskt perspektiv och traditionella metoder och material ”som innebär minsta möjliga skada” på byggnaden eller bebyggelsemiljön ska arbetet följas av antikvarisk expertis, den antikvariske medverkande. Denne ska vara fastighetsägaren och hantverkarna behjälplig med goda råd, följa och dokumentera arbetet samt redovisa genomförda åtgärder i en rapport.

Stora Dalby I:I0

Antikvarisk medverkan vid renovering av kvarn

Stora Dalby I:I0, Kastlösa socken, Mörbylånga kommun, Kalmar län, Öland

Författare	Bebyggelseantikvarie Ulrika Haraldsson (UH)
Foto	Ulrika Haraldsson, Monika Rasch, Lotta Lamke (LL)
Granskad av	Antikvarie Magdalena Jonsson
Layout	Stefan Siverud
Diarienummer	Kalmar läns museum: 31-412-2015 Länsstyrelsen Kalmar län: 434-6131-15, 434-3460-14
Utgivare	Kalmar läns museum 2015
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-1417-10 från Lantmäteriverket.
Utförd av	Kalmar läns museum, Bebyggelseenheten
Kontaktperson	Liselotte Jumme
Beställare	Kastlösa Hembygdsförening, Ångersvägen 29, 386 61 Mörbylånga
Kontaktperson	Monika Rasch (MR)
Hantverkare	Ölands Kvarnförening
Projektör	KenGus Konsult AB
Renoveringsperiod	Hösten 2015
Fältbesök skedde	20151012 UH och MR, 20151029 LL, Kennerth Gustavsson, Lars Carlsén, Staffan Arfvegård, Inger Wedeberg och Staffan Olsson, 20151102 UH och MR
Slutbesiktigande	Utförs av Länsstyrelsen
Övriga handlingar och digitala fotografier	Förvaras i Kalmar läns museums topografiska arkiv.

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Kort om den aktuella byggnaden

På Öland finns 351 st. kvarnar bevarade, de utgör karaktäristiska byggnader för det öländska landskapet. Hela södra Öland är ett världsarv, landskapet med dess bebyggelse är präglad av sin långa kulturhistoria.

Uppgifter om kvarnen är införda i Ölands hembygdsförbunds kvarninventering 2006. Kvarnen flyttades till socknen från Högsrum 1958. Den ställdes då upp på västra sidan om

vägen, närmre Kastlösa. Nuvarande placering fick kvarnen på 1980-talet. De flesta (fyra) av Stora Dalbys kvarnar var placerade väster om bykärnan. Det fanns även två kvarnar strax norr om byn. Det har också funnits en kvarn på landsvägens östra sida, rakt västerut från byn. På den plats där kvarnen placerades på 1980-talet har det aldrig tidigare stått någon kvarn.

Kvarnhuset saknar kvarnutrustning.

Vingarna före byte.

Utförda åtgärder

Vingarna före byte.

Den antikvariska medverkan har skett i samband med beviljande av byggnadsvårdsbidrag aktuella åtgärder. Bidrag beviljat av Länsstyrelsen Kalmar län.

Vingar och rån

Tillstånd före renovering

Behov av utbyte av två trasiga och felaktigt monterade/sättskadade vingar. Råna var gjorda av gran och inte av ek som de ska vara. Ett av råna hade börjat ruttna troligen p.g.a. fel typ av vingbultar vilka dragit in fukten.

Vidtagna åtgärder

Alla vingar togs ner. Två vingar med rå återanvändes. Två nya vingar tillverkades i tätvuxet granvirke och monterades. Två fasta spjäll av ek monterades i varje vinge. Vingarna gjordes enligt traditionell vridning och genomföringarna brändes. Hällor av järn återanvändes. Ett nytt rå av ek och nya vingbultar tillverkades och monterades. Allt behandlades med tjärolja från Hellbergs Lin.

Nedtagning av vingar.

Nya vingar, spjäll, rå och gångås.

Ny vinge.

Kennerth Gustavsson renoverar kvarnen.

Taket före renovering.

Tillstånd före renovering

Trasigt lockpanelat bräddtak på ett takfall.

Vidtagna åtgärder

Befintlig bräddtäckning på ett takfall togs ner och ersattes med nytt i granvirke i samma utförande som det tidigare. Nocken täcktes med papp under den längsgående nockpanelen av gran. Takfallet tjäroljades med tjärolja från Hellbergs Lin.

Taket sett inifrån före åtgärd.

Ny brädtäckning ochnockbräda på ett takfall.

Rivning av det gamla taket.

Gångåsen före byte.

Gångåsen före byte, kvarnens baksida.

Gångåsen sedd inifrån, före byte.

Gångås

Tillstånd före renovering

Behov av byte av skadad gångås. Hålet in till kvarnhuset var för stort. Kilar till råna saknades.

Vidtagna åtgärder

Ny gångås tillverkades i ek och monterades. Nya kilar till råna monterades. Allt behandlades med tjärolja från Hellbergs Lin.

Den gamla gångåsen.

Ny gångås på plats och läggning av nytt brädtak.

Ny gångås och kilar.

Ny gångås och kilar.

Ny gångås, kvarnens baksida.

Kvarnen före renovering av två vingar, tak och gångås.

Kvarnen före renovering av två vingar, tak och gångås.

Kvarnen efter renovering av två vingar, tak och gångås.

Kvarnen efter renovering av två vingar, tak och gångås.

Kommentarer

Läget på vingarna bör ändras årligen så att gångåsen får ett jämt slitage.

Råna var gjorda av gran och inte av ek som de ska vara. Nu byttes det ena i anslutning till att vingarna byttes. Även det andra är i fel material och bör bytas i framtiden.

Den gamla gångåsen kommer att sparas och förvaras i anslutning till kvarnen.

Sändlista

Länsstyrelsen i Kalmar län, 391 86 Kalmar, digitalt och 1 ex

Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm, 2 ex

Kastlösa Hembygdsförening, Ångersvägen 29, 386 61 Mörbylånga

Adress
Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon
0480-45 13 00

Fax
0480-45 13 65

E-post
info@kalmarlansmuseum.se